

De eerste dag van de dood

Opeens was er post van Nico Sibelijn. Een dubbelgevouwen vel geschept papier met een watermerk. Daar stond in semi-gotische letters op gedrukt dat ik werd uitgenodigd om zijn inaugurele rede bij te wonen. Met vulpen, dunne punt, zwarte inkt, had hij erbij gekriebeld: 'Je komt toch? Hartelijk. Nico.'

We hadden elkaar in geen jaren meer gezien, gesproken, geschreven. Sedert ons afstuderen, kort na elkaar in hetzelfde jaar, is de verwijdering tussen ons begonnen en geleidelijk vergroot. Zoals dat gaat. Baan, huwelijk, kind, hypotheek, carrière, al is dit laatste niet van toepassing op mij.

Na een docentschap van een paar semesters vestigde Nico zich voor een lange tijd in Florence om materiaal voor zijn geleerde onderwerp te verzamelen. Onze uitwisseling van brieven, die almaar korter werden, verwaarde. Ten slotte hielden ook de vakantie- en nieuwjaarskaarten op.

Ik ben hem nooit vergeten, maar mettertijd vervaagde hij. Soms kwam ik zijn naam in de krant tegen. Zo wist ik dat hij het tot hoogleraar had gebracht. Soms kwam hij langs op de televisie. Een of ander congres over prehistorische zaken dat hij voorzat, of waar hij het woord voerde.

Al die jaren is wel zijn adres in mijn adresboekje blijven staan, verschillende keren gewijzigd. Bij aanschaf van een nieuw adresboekje schreef ik het er trouw weer in over, al was het maar omdat ik wist dat hij nog niet tot de doorgestreepte doden behoorde, die van zo'n boekje om de zoveel tijd een kerkhofregister maken.

De inaugurele rede ging over fossielen.

Ik zat ergens achter in de volle aula, op een hoekplaats aan het middenpad. Buiten regende het. In de plechtige ruimte met de zuilen en de gebrandschilderde ramen begon het al gauw naar natte kleren te ruiken.

Het was die middag in oktober, nu drie jaar geleden, dat wil zeggen drie jaartallen geleden, twee herfstten terug.

Ik had er een autotocht van vier uur op zitten, inclusief de kwartieren die ik kwijt was nadat ik een verkeerde afslag had genomen. Eindelijk in Sterdrecht kon ik het gebouw waar het plechtigs zich zou voltrekken niet vinden. Parkeerde de auto op een verboden plek op de ri-

vierkade en ben gaan lopen, terwijl de regen zich nu en dan verdikte tot natte sneeuw.

Nico was veranderd. Ouder geworden natuurlijk. (Alsof mijzelf de eeuwige jeugd zou zijn aan te zien.)

Toen de stoet hoogleraren de aula binnenschreed en alle aanwezigen oprezen, zag ik hem uit voorbije tijd te voorschijn komen. Hij leek nog wel op het beeld dat mijn geheugen van hem had bewaard, maar zoals een drieënveertigjarige lijkt op zijn portret van twintig jaar eerder.

In zijn rode toga, baret op het hoofd, liep hij als laatste in de cortège mee, beide handen tegen zijn zichtbaar toegenomen embonpoint. Sterk geworden brillenglazen, waarachter zijn lome ogen, nu omringd door fronsrimpels, in gelatine leken te drijven.

Anderhalve meter van mij verwijderd, hief hij opeens zijn hoofd op en verstarde, geschrokken zoals iedereen. Ikzelf ook schrok zo, dat het een ogenblik bloedrood, pikzwart werd in mijn hersens en mijn hart begon te bonzen. In de ruimte naast de aula viel iets met een dreunende, galmende klap tegen de grond, gevolgd door het neerkletteren van allerlei voorwerpen en glaswerk.

Hierna schoof Nico zijn afgezakte bril naar de nok van zijn neus. Dat gebaar, voor de zoveelste keer in zijn leven, herinnerde ik me. Met de wijsvingertop van zijn linkerhand verplaatste hij de bril met een korte stoot over het neusbot naar boven en drukte hem enige seconden in de vleesribbel die zich daar had ontwikkeld. Terwijl de geluidsexplosie nog echode, keek hij, vinger-top tussen zijn ogen, wijzend op zijn voorhoofd, mij recht in het gezicht. Herkende me niet meteen. Daarna verhelderde zijn blik en kwam er een verstrooide glimlach.

Terwijl hij langs me liep en weer voor zich keek, tikte het van zijn baret afhangende kwastje tegen zijn oorschelp en bleef daar als een spin achter haken. Tijdens zijn redevoering en daarna, tijdens de receptie, bleef dit zich eindeloos herhalen, waarbij Nico het kwastje steeds met een spastisch rukje van zijn hoofd weer tot bengelen bracht. Waarbij zijn bril afzakte. Die hij met de stereotiepe beweging op zijn plaats stootte. Ieder ander zou de baret een paar centimeter op zijn hoofd hebben verschoven, ieder ander zou allang iets aan die bril hebben laten doen. Niet aldus de hooggeleerde Sibelijn. Het zal te maken hebben met een wijze van leven.

Hij droeg zijn verhoog voor met de onveranderde stemklank waarmee hij vroeger met mij en anderen discussieerde. Kalm, bedachtzaam, zeker van zichzelf, met angstvallig afgedekte hartstocht. In de kerkachtige aula kregen zijn volzinnen een vage galm, die al evenzeer bij het onderwerp van zijn oratie paste als de vochtvlucht die de ruimte vervulde, terwijl de regen ritselend langs de gekleurde glastaferelelen droop.

Ik kwam uit een mufte, kouwelijke, verwarde halfslaap.

Er klonk applaus, Nico bleek zijn toespraak te hebben beëindigd.

De receptie vond plaats in de aangrenzende zaal.

Tussen de kasten en vitrines vol vuurstenen handbijlen en andere voorwereldse zaken verdrongen de aanwezigen elkaar. Het had iets weg van een reünie, zoveel studiegenoten van vroeger liepen er rond, allen gemetamorfoseerd tot middelbare mannen in blazers en coltruien. Ik voelde me ongemakkelijk in mijn natgeregenede donkere pak, speciaal voor deze gelegenheid laten stomen ook nog. De voorlaatste keer dat ik het uit de hoes haalde, was bij het bezoek van de heer Pieter van Vollenhoven aan onze scholengemeenschap, bij welk evenement ik een openbare les heb gegeven over de vader des vaderlands wiens naam de onderwijsinstelling draagt.

Afwachtend tot het gedrang rondom Nico zou afnemen, stond ik met mijn broekspijpen, die begonnen te dampen, tegen een gloeiende verwarmingsradiator, en voelde koorts opkomen. Van een langszwevend dienblad nam ik een glas alcohol en mikte het vocht in één keer achter mijn huig, zoals men doet met abject smakende medicijn, waarna men een tussen de schouderbladen beginnende huivering door het hele lichaam voelt schieten.

Deze en gene oude bekende kwam me vragen hoe het me ging. Goed wel, zei ik. Zo ook de ondertussen hoogbejaarde J.J.J. Möser, historicus en emeritus hoogleeraar, glas in de hand, gevuld half eitje in de andere, kledertje mayonaise in zijn snor. Zei het hoogstpersoonlijk te betreuren dat ik nooit ben gepromoveerd, maar zolang men leeft is het niet te laat, amice. Daar hebt u gelijk in, professor, antwoordde ik. Tot mijn verbluffing

kneep de grijsaard hierop in mijn mouw en voegde me toe: ‘Zeg toch Joop, kerel.’

Is het ook in de academische wereld al zo gezellig? Waar had ik inmiddels gezeten als in een cocon van eenkennigheid, terwijl de tijd verstreek en de dingen veranderden, hetgeen ik als geschiedkundige – enfin, oud-leeraar geschiedenis – toch zou moeten weten?

Ik zie de ontzagwekkende J.J.J.J. nog achter zijn klaplessenaar voor het bord staan, kil zijn blik over onze hoofden heen gericht. Als hij zich verwaardigde het woord tot je te richten, vestigden zijn ogen zich traag als die van een salamanderachtig dier op je ineenkrimpende gestalte en leek hij loerend te berekenen of zijn tong lang genoeg was om jou, gereduceerd tot een mot, ermee te raken. Stel, hij zou hebben gevraagd: ‘Is er, meneer Van Hoff, volgens u een correlatie denkbaar tussen de bouw van de Chinese muur en de succesvolle veroveringsexpedities van Karel de Vijfde?...’ En stel, jij zou, verveeld op je kop krabbend, hebben geantwoord: ‘Geen idee, sorry Joop...’

Toen ik voor Nico stond, stak deze zijn gestrekte arm naar mij uit, mij zo op afstand houdend, en drukte mijn hand. Weer kon hij me niet onmiddellijk thuisbrengen en monsterde me, zijn hoofd achterover om door de afgezakte bril te kunnen kijken. Hierna, alsof hij mij wetenschappelijk benoemde, sprak hij met plechtige vreugde mijn naam uit.

‘Jelmer van Hoff... ach, nee maar... Jelmer, mijn beste.’

Wijsvingertop van andere hand over neusbrug naar voorhoofd. Kwastje bewegend als de slinger van een klokje.

‘Proficiat, professor doctor’, zei ik. ‘Een mooie toespraak.’ Terwijl ik het zei, hoorde en voelde ik iets onder mijn voetzolen knarsen.

Nico glimlachte geleerd. ‘Ik zie je zometeen nog wel, hoop ik, je blijft toch nog even?’ Hij liet mijn hand los en wees over mijn schouder de receptieruimte in, naar een bepaalde vitrinekast. De wijde mouw van zijn tabberd raakte mijn wang.

Naast de nieuwbakken professor bevond zich zijn twaalf-, dertienjarige zoontje Arne (deze naam herinnerde ik me niet). Zijn rug naar mij toegekeerd, het handjesgeven beu, stond hij het touwtje van een jojo te ontwarren.

En aan de andere kant van de jongen: Daphne.

‘Jelmer...’

Stralend kwam ze me enige stappen tegemoet. Onder haar voeten hetzelfde krassende geluid. Ze sloeg haar armen om me heen, wat me verbouwereerde. De warmte van haar lichaam die zich aan mij meedeelde, ik lichtjes trillend in de warmvochtige hulzen van mijn broekspijpen. Bij onze poging tot kussen, haar haar viel als witblonde vitrage voor mijn gezicht, stootten onze neuzen tegen elkaar.

Zij met haar zangstem: dat het vreselijk lang geleden was dat we elkaar nog hadden gezien. Zeg dat wel, zei ik. Is Paula er niet? Met rukjes van haar hoofd keek ze om zich heen. Nee, Paula is een paar dagen in Londen, een artsencongres, vandaar dat ik haar auto kon ge-

bruiken. Hoe is het met Paula? Goed. En met jou? Ook. En jullie kind, jullie hebben ook een zoontje toch, ongeveer zo oud als onze Arne? Dochter, zei ik, – Hanneke, ja die zal zowat zo oud zijn. Vreselijk lang geleden, zei ze weer. Zeg dat wel, antwoordde ik.

In het rood was ze, net als haar man. Een vermiljoen jacquet van gemoireerde zijde, waarin ze eruitzag als een vlam. De laatste keer dat ik háár op de televisie zag, droeg ze het ook. Toen ze iets van Mahler zong. Of Richard Strauss. Iets meeslepends, waar dat rood goed bij paste.

Daphne ben ik nooit vergeten. In tegenstelling tot haar hoogleraar is ze nooit in mij vervaagd en altijd in mijn fantasieën gebleven. Niet leidenschaftlich, zoals componisten soms boven hun liederen schrijven, maar op een bijna onderbewuste manier, – sluimerend, dromerig.

Nog altijd even mager en zo wasbleek dat haar huid doorzichtig leek. Grote gletsjerblauwe ogen vol troebelen, nerveuzigheden, geheimzinnigheid. Opgewekt en mooi, maar gespannen als telefoondraden. Deze observatie is niet van nu ik dit schrijf, achteraf, maar drong zich op het moment van ons weerzien al aan me op. De onrust had haar gezicht getekend en openbaarde zich ook in haar bewegingen. Ze stond geen seconde stil, draaide haar lichaam naar alle kanten, rondspeurend met haar ogen, die alles zagen: ze zocht iets, ze hield iets in de gaten.

Het geknerp onder onze voeten: ik zag dat we in een glinstering van glasstof en -splinters stonden. Bij het binnensjouwen en rangschikken van de tafels, waarop de flessen, glazen, schalen voor de receptie stonden geëta-leerd, was er een vitrine tegen de vlakte gegaan, zei Daph-

ne, ik had bij het begin van de plechtigheid die klap toch wel gehoord? Tegen de muur waar het gezin Sibelijn zich had opgesteld, waren de scherven op een hoop geveegd. Op de stapel glasresten stond een kartonnen doos waarin de inhoud van de gesneuvelde vitrine was verzameld: brokken rutiëlkwarts, toermalijn, groene malachiet, roze, gouddooraderde rodochrosiet, hiddeniet, tijgeroog, maansteen.

‘Je ziet er zo doodplechtig uit’, zei mevrouw Sibelijn, geboren Uitwyck.

Het jongetje draaide zich nieuwsgierig om en richtte zijn ogen op mij.

‘Gaat het ècht goed met je? Ik zou zo graag eens met je willen bijpraten. Over alles. Weet je wel dat het meer dan tien jaar geleden is? Arne kon amper lopen.’

Ik was begonnen te zweten en voelde dat ik mijn been niet meer beheerste. In een impuls wilde ik wel mijn arm om haar middel slaan en haar weggeiden uit de rokerige, rumoerige, heet gestookte ruimte. Bij haar wilde ik mijn hart graag uitstorten. In een lang, intiem gesprek, dat ik mij in een flitsachtig visioen voorstelde *liggend* met haar te voeren. Ik had de indruk, ik meende zelfs zeker te weten, dat zij mijn gedachte las. Ze kreeg dat dweperige in haar blik, wel degelijk zoals ik het nog van heel, heel vroeger herinnerde, onze universiteitsjaren: het jonge meisje, nu ver aan de andere kant van de dertig, schatte ik, berekende ik, dat iedereen krankzinnig maakte. Tegelijkertijd raakte ze met een strelende veeg van haar vingers mijn hand aan.

Dat ontging het zoontje evenmin. Ik zag hem fronsen en met precies zo’n hoofdbeweging, afgekeken van zijn

pa, het haar van zijn voorhoofd slingeren. De jojo viel tussen de glasglitters en rolde voor het touwtje uit weg, het kind ging er op zijn hurken achteraan.

Ik wist opeens zeker dat ik niet voor Nico, maar voor Daphne naar dit gedoe was gekomen. ‘Dit was de eerste dag van de dood en de eerste oorzaak van rampspoed.’ Vergilius, *Aeneis*.

Ze ontuchtterde me, door even hierna haar belangstelling voor mij opeens totaal te zijn verloren. Ik zie je nog wel, zei ze licht hijgend.

Ze fladderde terug naar Nico, met armlengte tussenruimte in gesprek met een gedaante die ik al eerder had zien rondstropelen: aan de ene kant gestut door een metalen armkruk, aan de andere kant door een dame van zijn eigen leeftijd, van wie ik nu weet dat het zijn echtgenote was. Een man van in de zestig met uitgemergeld gezicht, het bovenhoofd kaal en bespannen met geel en grijs gevlekt vel, de zij- en achterwanden van zijn schedel gedrapeerd met lange manen, die in puntige klissen op zijn rug en schouders lagen. Zo mager dat men in zijn slobberende kleren een ontvleesd geraamte zou vermoeden. Daphne begroette hem met: ‘Johann! Lieve Johann!’ Alsof ze het zong. Een fragment uit een opera-aria. Ook hem omvadende ze met haar armen.

Hij helde met kruk en al voorover en liet zich door haar opvangen. Zijn gezicht verbergend in haar haar, mompelde hij iets in haar oor, waarbij ik zijn tongpunt te voorschijn zag komen, en ook zag dat hij haar een likje in haar hals gaf voordat hij op die plek zijn dunne lippen drukte. Zijn knokige hand, die waarmee hij de kruk had vastgehouden, bewoog zich liefkozend over haar rug